

УДК 811.111'373'42

DOI <https://doi.org/10.32782/2412-933X/2025-XXIII-2>

ВИМОВНИЙ АКЦЕНТ В МОВЛЕННІ УКРАЇНЦІВ-БІЛІНГВІВ

Бабчук Юлія

кандидатка філологічних наук,
доцент кафедри романо-германських мов
Національна академія Служби безпеки України
ORCID ID: 0000-0003-1495-3112

Бабій Сергій

кандидат філософських наук, доцент,
завідувач кафедри східної філології
Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського
ORCID ID: 0000-0001-8356-719X

У дослідженні оцінювався зв'язок між загальним ступенем сприйняття іноземного акценту в англійському мовленні людей, які не є носіями мови, та різноманітними факторами.

Студенти, які вивчають другу мову, часто стикаються з комунікативними проблемами через наявність іноземного акценту в їхньому мовленні, який формується під впливом рідної мови. Цей акцент може впливати на ритм, інтонацію, наголос та сегментний домен, який складається з окремих звуків мови. Це дослідження розглядає сегментний аспект вимовного акценту, вивчаючи сприйняття слухачів, коли українці спілкуються англійською мовою. Ще один висновок полягає в тому, що слухачі, як правило, краще розрізняють ступені акценту, коли слова звучать більш схоже на рідну мову.

У цій статті ми обговорюємо поняття «іноземний акцент» та розглядаємо відповідні дослідження різних факторів, що сприяють його виникненню. У статті розглядається поняття іноземного акценту і те, як це явище впливає на сприйняття мови, тобто на те, наскільки точно сприймається мова, коли вона вимовляється не носієм англійської мови, а саме українським білінгвом. Крім того, дослідження аргументує вплив варіацій акценту на рівень розбірливості англійського мовлення, висвітлюючи взаємозв'язок між акцентом і розбірливістю, який вважається вирішальним у багатьох різних сферах. Ця оглядова стаття має на меті надати всебічний огляд взаємозв'язку між іноземним акцентом, ідентичністю, дискримінацією за акцентом та вивченням другої мови. У зв'язку з цим у статті спочатку розглядаються сучасні перспективи зменшення акценту, а також місце іноземного акценту в процесі вивчення другої мови. Автор визначає акцент як маркер ідентичності та обговорює цю концепцію, після чого розглядає соціальні виміри іноземного акценту і те, як він може впливати на формування ідентичності.

Ключові слова: вимовний акцент, мовлення білінгва, сегментний та надсегментний рівні, мовна свідомість, лінгвокультура.

Babchuk Yuliia

Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Romance and Germanic Languages
National Academy of the Security Service of Ukraine

Babii Sergiy

Candidate of Philosophy, Associate Professor,
Head of the Department of Oriental Philology
V.I. Vernadsky Taurida National University

PRONUNCIATION ACCENT IN THE SPEECH OF UKRAINIAN BILINGUALS

The study assessed the relation between the overall degree of perceived foreign accent in non-natives' English speech and a variety of factors.

Second-language learners often encounter communication challenges due to a foreign accent (FA) in their speech, influenced by their native language (L1). This FA can affect rhythm, intonation, stress, and the segmental domain, which consists of individual language sounds. This study looks into the segmental FA aspect, exploring listeners' perceptions when Ukrainians interact with English. Another finding is that listeners tend to better discriminate degrees of accent when words are more native-like sounding.

In this article we discuss the notion of "foreign accent" and review the relevant research into the various factors that contribute to one. The paper discusses the concept of foreign accent and how this phenomenon influences speech perception, i.e., how accurately the speech is perceived when spoken from a non-native English speaker, namely Ukrainian bilingual. Further, the study argues the impact of accent variation on the intelligibility level of the English spoken language with highlighting the accent-intelligibility relationship, which is considered as a crucial in many, many different spheres. This review paper aims to provide a comprehensive overview of the relationship between foreign accent, identity, accent discrimination, and second language acquisition (SLA). In this regard, the paper first examines the concepts of interlanguage and transfer, ongoing debates of nativeness and intelligibility principles as sound goals for language learning and teaching environments, and current perspectives on accent reduction, as well as the position of foreign accent in SLA. The author introduces accent as an identity marker and discusses this concept, followed by an examination of the social dimensions of foreign accent and how it can affect identity formation.

Key words: *foreign accent, bilingual speech, segmental and suprasegmental levels, language identity, linguaculture, second language acquisition.*

Вступ. Розповсюджене використання англійської мови в міжмовній комунікації зумовило збільшення кількості її неносіїв. Користувачі англійської мови як *lingua franca* налічують близько одного мільярда осіб, що значно перевищує кількість мовців англійської як рідної і другої мови [5, с. 61].

Широке використання англійської мови як мови-посередника в міжмовному спілкуванні спричинило виникнення численних варіантів англійської як іноземної мови, до прикладу *Ukrainian English, Slovglish, Spanglish, Indian English* тощо. Ці варіанти різняться низкою фонетичних, лексичних і граматичних рис, серед яких провідна роль належить саме вимовним особливостям [10, с. 1]. Наразі англійська мова стала мовою глобального спілкування, тобто відбулась «глобанглізація» земної кулі.

У зв'язку з цим останнім часом підвищився інтерес дослідників до питань функціонування англійської мови як основного засобу міжмовного спілкування, тобто *lingua franca* [6, с. 63], детального вивчення та опису наявних варіантів і різновидів англійської мови,

включаючи дослідження взаємодії фонетичних та контактуючих систем (див., наприклад, праці О.Р. Валігури, Т.О. Бровченко, Д.С. Бородіної, Ю.М. Захарової, Т.М. Корольової, В.Ю. Кочубей, М.М. Кубланової, Є.А. Устиновича, Hung, Murray, Toivanen, Zampini).

Провідною ознакою фонетичного оформлення англійського висловлення в міжмовній комунікації є вимовний акцент, що набуває популярності серед багатьох лінгвістичних розвідок. Особливого інтересу для дослідників набули питання щодо походження, чинників та причин вимовного акценту (R.C. Major, 2001; J.C. Wells, 1982; J. Flege, 1995; A. Brown, 1991), а також впливу цього явища на зрозумілість висловлення в глобальній комунікації (J. Jenkins, 2000; J. Kenworthy, 1996; M.J. Munro, 1995; T.M. Derwing, 1997). Серед українських науковців питаннями вимовного акценту українців займаються вітчизняні вчені (В.Ю. Кочубей, 2006; О.Р. Валігура, 2008; А. Девіцька, 2013).

Вивчення вказаних досліджень дозволяє визначити вимовний акцент як систему відхилення нормативної вимови, що зумовлена впливом фонетичної системи рідної мови й актуалізованої у сприйнятті носіїв мови.

Специфіка вимовного акценту в англійському мовленні українських білінгвів, для яких англійська є засобом спілкування, визначена фонетично варіативною [1]. Відхилення на обох рівнях – сегментному та надсегментному – у мовленні неносіїв англійської мови мають низку відмінних рис [9, с. 16, 28].

Така варіативність вимови визначається як *вимовний акцент*, що актуалізується в мовленні українця-білінгва (український акцент), і є маркером етнічної приналежності мовця. Слід відзначити, що вимовний акцент ідентифікує належність мовця до певної лінгвокультури, в нашому дослідженні – до української лінгвокультури, оскільки відхилення від нормативної вимови у мовленні неносія мови маркує його як представника чужої лінгвокультурної спільноти [2].

Мета статті полягає у виявленні основних ознак вимовного акценту українських білінгвів як представників певної лінгвокультури.

Результати. Вимовний акцент розглядають як поєднання фонетичних характеристик мовлення, що відображають мовну, територіальну та соціальну приналежність мовця [1].

Іншомовний акцент у мовленні білінгва як наслідок інтерференції яскраво маркує його мовну поведінку. Акцент як мовна характеристика мовця є найважливішим показником ідентифікації особистості мовця у процесі мовної комунікації [3].

Акцент (з лат. “accentus” – «наголос») пов’язують з виділенням окремих елементів у звуковому потоці мовлення (голосних звуків, складів, слів, фраз) голосом. У сучасній лінгвістиці термін «акцент» не тільки позначає наголос у слові або у фразі, але й демонструє особливості вимови мовця, що не володіє загальноприйнятою вимовною нормою певної мови, як правило, нерідною мовою.

Провідну роль у сприйнятті особистості співрозмовника відіграє його вимова (зокрема, акустичні параметри голосового тону, темпу говоріння, тембральне забарвлення). Отже, носій мови виявляє приналежність білінгва до іншої мовної спільноти, передусім за особливостями його вимови, а саме фонетичної забарвленості мовлення, викликаної інтерферованим впливом фонетики рідної мови неносія [3].

Під вимовним акцентом розуміють динамічне системне мовленнєве явище, що є сукупністю типових порушень, притаманних англійському мовленню більшості українських мовців. При цьому індивідуальні особливості іншомовного мовлення та випадкові помилки не відносять до вимовного акценту [2].

У межах теорії білінгвізму появу іншомовного акценту в мовленні пояснюють низкою чинників лінгвального та позалінгвального характеру, а саме психологічних, соціологічних,

методичних тощо. Розглядаючи поняття акценту з погляду теорії мовленнєвих актів, вчені наголошують, що акцент існує лише для слухача, у його свідомості та сприйнятті мовлення [2].

Отже, вимовний акцент є результатом об'єктивного відображення в мовній свідомості носія мови шляхом його суб'єктивного сприйняття тих порушень і відхилень у мовленні білінгва, які характеризують мовлення останнього як іншомовне [1].

Весь комплекс системних фонетичних порушень у мовленні відображено у вимовному акценті, який особливо помітний на фоні загальної граматичної та стилістичної правильності мовлення. Якщо висловлення синтаксично некоректне і не виконує комунікативну функцію, то питання про іншомовний акцент взагалі не виникає [2].

Експериментальне дослідження специфіки вияву вимовного акценту в англійському мовленні українців дозволяє простежити комплекс фонетичних порушень на *сегментному* (фонологічний та фонетичний аспекти, коартикуляційні явища) та *надсегментному* рівні: на рівні структури складу, словесного наголосу, мелодики мовлення, ритму, фразового наголосу, темпу, а також на рівні актуального членування, що виражається в сегментації мовленнєвого потоку. Специфіка реалізації англійського мовлення з українським вимовним акцентом охоплює, зокрема, висотнотональний рівень та гучність мовлення, зміну темпу мовлення, збільшення кількості фразових наголосів у висловленнях, значну варіативність ознаки якості голосу (тембру) тощо [1].

Причини фонетичних порушень на сегментному рівні зумовлюються взаємовідношеннями між фонологічними системами контактуючих мов – англійської та української. Що стосується об'єктивних характеристик фонетичної будови обох мов, то необхідно враховувати, крім особливостей реалізації фонем у мовленні та складу фонем контактуючих мов, ще й набір диференційних ознак в обох мовах у цілому і в окремих фонах зокрема [2]. Своєрідний інвентар ознак певної мови, що використовуються для розрізнення слів у мові, визначається не лише властивостями артикуляторної системи, що моделює мовлення, але і характеристиками людської аудитивної системи, що обробляє мовлення. Дистинктивні ознаки мають кореляти в артикуляторній, акустичній та аудитивній сферах. Ознаки кожного сегмента висловлювання, що зберігається в пам'яті мовця, визначають, які артикуляційні органи повинні контролюватися, несуть у собі інформацію про те, яким чином повинні бути задіяні ті чи інші артикуляційні органи, а також чітко вказують на те, які властивості звука можна одержати від тих чи інших артикуляційних рухів. Обмеження, що накладаються на артикуляцію та на звукову синтагматику, визначають детальну модель артикуляційних рухів, що є необхідними для втілення тих чи інших дистинктивних ознак у сегменті звукового мовлення. Отже, у кожній з контактуючих мов можливо виокремити специфічні диференційні ознаки та своєрідні їхні комбінації, не враховуючи значні акустико-артикуляційні відмінності подібних звуків, різні закономірності варіювання фонем та неоднакові дистрибутивні обмеження [2].

Слід додати, що поява вимовного акценту може спричинитися відмінностями артикуляційних апаратів мовлення у представників різних національностей, у нашому дослідженні – англійців та українців. У зв'язку з цим узагальнимо, що сучасний підхід до навчання англійській вимові й голосоутворення вимагає дотримання всіх необхідних особливостей англійської артикуляційної бази та акцентує увагу на необхідності врахування специфічного функціонування гортані та надгортанних резонаторів як невід'ємної частини англійського національного голосу. Труднощі, з якими мовці стикаються у реалізації словоформ, свідчать про реальність для мовної свідомості білінгвів цілісних, специфічних для кожної окремої мови образів звукових ланцюжків, що залежать від сегментів, з яких вони складаються [1].

На думку української мовознавиці О.Р. Валігури [2], лінгвістична свідомість білінгва автоматично поділяє потік іншомовного мовлення на кванти диференційних ознак, які зіставляються з відповідними фонологічними елементами рідної мови. Внаслідок такого зіставлення звуки англійської мови у мовленні українського білінгва отримують неправильне звучання, оскільки нерелевантні з погляду фонологічної системи рідної мови, але суттєві для англійської мови ознаки відкидаються, а ознаки, які не є диференційними у фонологічній системі англійської мови, але релевантні в системі української мови, стають основними під час поділу звуків у потоці іншомовного мовлення. Тут ідеться про так зване фонологічне сито рідної мови, скрізь яке сприймається звуковий потік іншомовного мовлення і яке спричиняє появу вимовного акценту.

Цілком логічно, на нашу думку, за аналогією з фонологічним ситом провести паралель просодичного сита, тобто матриці, через яку сприймається просодія іншомовного мовлення і яка зумовлює появу просодичного акценту.

Отже, причина вимовного акценту на двох рівнях суттєво відрізняються, тобто причина появи вимовного акценту на просодичному рівні відрізняється від причини виникнення фонетичних порушень на сегментному рівні. З одного боку, сприйняття та просодична організація мовленнєвих повідомлень актуалізується потоками інформації у вигляді наборів ритмічних структур, зафіксованих у нейродинамічних зв'язках головного мозку, тоді як інтонація висловлень сприймається монолітно у вигляді цілісних одиниць.

З іншого боку, процес породження білінгвом мовленнєвих повідомлень здійснюється на лексико-семантичному рівні, оскільки на перший план виступає лексичне наповнення та коректна граматична структура висловлення. У зв'язку з цим рідна мова білінгва бере участь в інтонаційному оформленні іншомовного мовлення і, безумовно, значно впливає на нього. Саме тому у процесі засвоєння англійської мови носії української мови (українські білінгви) повинні змінювати свої артикуляційні звички при вимовлянні звуків та оволодівати специфічними диференційними ознаками і дистрибутивними правилами не лише на сегментному рівні, але і брати до уваги просодіку звукової системи, навчитись сприймати й передавати інтонацію іноземної мови як цілісну одиницю [1].

Висновки. Таким чином, на рівні сприйняття та породження англійського мовлення у білінгва спостерігаються загальні і специфічні вияви вимовного акценту, спричинені інтерференцією навичок рідної мови, ситуацією двомовності, загальними труднощами зміни фонетичного (сегментного й надсегментного) стереотипу у процесі оволодіння англійською мовою, відмінностями артикуляційної бази, а також впливом когнітивних процесів на фонетичну організацію мовлення білінгвів.

Процеси фонетичної інтерференції, механізми її появи слід відносити, на нашу думку, до прихованих явищ, які відбуваються на тлі когнітивних структур і реалізуються в мовленні у вигляді вимовного акценту. Серед причин, що зумовлюють фонетичний акцент, слід ураховувати такі когнітивні чинники, як ментальні особливості білінгвів, когнітивна гнучкість, енциклопедичні та мовні знання, мовні здібності, мовне чуття тощо. За цих умов саме когнітивний підхід до дослідження джерел фонетичної інтерференції дозволяє аналізувати й інтерпретувати причини її виникнення та механізми реалізації англійського мовлення носіями української мови, відкриває подальші перспективи вивчення природи фонетичної інтерференції, лінгвістичного опису вимовного акценту у площині когнітивної лінгвістики. При цьому варто уваги й те, що з погляду когнітивістики результати впливу значної кількості чинників, що зумовлюють фонетичний акцент, інтегруються певним чином в етнічній складовій частині духовної сфери білінгва.

Література:

1. Валігура О.Р. Фонетична інтерференція в англійському мовленні українських білінгвів : монографія. Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. 286 с. С. 31.
2. Валігура О.Р. Лінгвокогнітивні і комунікативні основи фонетичної інтерференції (експериментально-фонетичне дослідження англійського мовлення українців) : автореф. дис. ... докт. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2010. 32 с.
3. Девіцька А.І. Дослідження білінгвізму у лінгвістичному та соціолінгвістичному аспектах. *Studia Slavistica / Сучасні тенденції славістики*. 2013. № 13. 26–34.
4. Birdsong D. Native-like pronunciation among late learners of French as a second language. *Language Experience and Second Language Speech Learning: In honour of James Emil Flege*. Amsterdam : John Benjamins, 2007. P. 99–117.
5. Crystal D. *The Cambridge Encyclopedia of Language*. Cambridge : Cambridge University Press, 2002. 480 p.
6. Crystal D. *English as a global language*. Cambridge : Cambridge University Press, 2012. 228 p.
7. Denying T.M., Thomson R.I., Munro M.J. English pronunciation and fluency development in Mandarin and Slavic speakers. *System*, Vol. 34 (2). 2006. P. 183–193.
8. Flege J.E. MacKay I.R.A. Perceiving vowels in a second language. *Studies in Second Language Acquisition*. 2004. Vol. 26. P. 1–34.
9. Jenkins J. *The Phonology of English as an International Language*. Oxford : Oxford University Press, 2000. 258 p.
10. Jenkins J. ELF at the Gate: The Position of English as a Lingua Franca. *The European English Messenger*. 2004. Vol. 13.2. P. 63–69.
11. Major R.C. *Foreign Accent: The Ontogeny and Phytogeny of Second Language Phonology*. Mahwah, New Jersey, London : Lawrence Erlbaum Associates Publishers, 2001. 224 p.
12. Moyer A. *Foreign Accent: The Phenomenon of Non-native Speech*. Cambridge : Cambridge University Press, 2013. 218 p.
13. Munro M.J. *Foreign Accent and Speech Intelligibility. Phonology and Second Language Acquisition. Studies in Bilingualism*. Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins Publishing Company. 2008. Vol. 36 P. 193–218.
14. Strange W. Cross-language phonetic similarity of vowels: theoretical and methodological issues. *Language Experience and Second Language Speech Learning*. Amsterdam : John Benjamins, 2007. P. 35–56.

References:

1. Valihura, O.R. (2008). *Fonetychna Interferenciia v Angliis'komu Movlenni Ukraiins'kykh Bilingviv: [monohrafiia] [Phonetic Interference in Ukrainian Bilinguals' English Speech: Monograph]*. Ternopil': Pidruchnyky i Posibnyky, 288 s.
2. Valihura, O.R. *Lingvokognitivni i komunikativni osnovy fonetichnoji interferenciji (eksperymentalno-fonetichne doslidzhenya anglijskogo movlenya ukrajinciv) (Avtoreferat dusertaciji na zdotyta naukovoogo stupenya doktora filologichnuh nauk)*. Kyivskyi nacionalnij lingvistichnij universitet, Kyiv.
3. Devitska, A.I. (2013). *Doslidzhenya biligvismu u lingvistichnomu ta sociolinguistichnomu aspektah. Studia Slavistica: Suchasni tendenciji slavistyku: zbirnik naukovuh statej*, (13), 26–34.
4. Birdsong, D. Native-like pronunciation among late learners of French as a second language. *Language Experience and Second Language Speech Learning: In honour of James Emil Flege*. Amsterdam: John Benjamins, 2007. P. 99–117.
5. Crystal, D. (2002). *The Cambridge Encyclopedia of Language*. Cambridge: Cambridge University Press, 480 p.
6. Crystal, D. (2012). *English as a global language*. Cambridge: Cambridge University Press, 228 p.
7. Denying, T. M., R. I. Thomson and M. J. Munro. (2006). English pronunciation and fluency development in Mandarin and Slavic speakers. *System*, Vol. 34 (2). P. 183–193.
8. Flege, J. E., I.R.A. (2004). MacKay Perceiving vowels in a second language. *Studies in Second Language Acquisition*, Vol. 26. P. 1–34.

9. Jenkins, J. (2000). *The Phonology of English as an International Language*. Oxford : Oxford University Press, 258 p.

10. Jenkins, J. (2004). ELF at the Gate: The Position of English as a Lingua Franca. *The European English Messenger*. Vol. 13.2. P. 63–69.

11. Major, R.C. (2001). *Foreign Accent: The Ontogeny and Phytogeny of Second Language Phonology*. Mahwah, New Jersey, London: Lawrence Erlbaum Associates Publishers, 224 p.

12. Moyer, A. (2013). *Foreign Accent: The Phenomenon of Non-native Speech*. Cambridge: Cambridge University Press, 218 p.

13. Munro, M.J. (2008). Foreign Accent and Speech Intelligibility. *Phonology and Second Language Acquisition*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, P. 193–218. (Studies in Bilingualism: Vol. 36).

14. Strange, W. (2007). Cross-language phonetic similarity of vowels: theoretical and methodological issues. *Language Experience and Second Language Speech Learning*: Amsterdam: John Benjamins, P. 35–56.